

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

*Мишанич К.С.
студентка 4-го курсу юридичного факультету
ДВНЗ «УжНУ»*

Актуальність проблеми. Усі ділові взаємовідносини між суб'єктами господарювання регламентуються законодавством і тими умовами, які вони передбачили в договорах. Успіх всього комерційного заходу часто залежить від того, як такий договір укладено й оформлено. Договір є одним з головних регуляторів взаємовідносин суб'єктів господарювання. Отже, дотримання порядку укладення господарського договору набуває великого значення. Віддзеркаленням цього процесу на законодавчому рівні є виділення в окрему главу (20) ГК України положень про господарський договір. Утім відсутність нормативного визначення самого господарського договору й наявність принципових розбіжностей між загальними положеннями про договір ГК та ЦК України зумовлює нагальну потребу у визначенні основних напрямів подальшого розвитку інституту господарського договору й відбудови логічно узгодженої галузевої системи загальних правил про господарські договори як необхідної умови підвищення рівня правового регулювання господарсько-договірних відносин.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Чимало сучасних вітчизняних науковців досліджують саме господарсько-договірну проблематику. В їх числі слід назвати О. А. Беяневич, М. Вінник, Г. Л. Знаменського, В. К. Мамутова, В. С. Мілаша, Ю. О. Серебрякова, В. С. Щербину та ін. Праці цих науковців присвячено як загальній юридичній конструкції господарського договору, загальним проблемам господарського-договірного права як правового інституту, так і окремим видам (різновидам) господарських договорів. Однак, в числі питань договірного права, відносно яких відсутня як однозначна законодавча позиція, так і єдиний теоретичний підхід, залишається низка питань, пов'язаних з укладенням господарських договорів.

Метою цієї статті є виявлення й аналіз проблемних питань, що виникають на етапі укладення господарських договорів, та формулювання окремих пропозицій щодо їх вирішення.

Загальний порядок укладення господарських договорів чітко регламентовано ст. 181 ГК України. Етапами означеного порядку є: направлення проекту договору (оферти) однією стороною; розгляд проекту договору другою стороною та його прийняття (акцепт); одержання першою стороною підписаного другою стороною проекту договору. При цьому слід зазначити, що двадцятиденний строк, передбачений ГК України для розгляду проекту договору та/або протоколу розбіжностей, має рекомендаційний характер, тобто може бути змінений сторонами на інший строк. Дана процедура використовується під час укладення стандартизованих господарських договорів

(з стандартними договірними умовами). Від загального порядку укладення договору відрізняються порядок укладення договору *шляхом проведення переговорів* (в такому разі обидві сторони беруть участь у розробленні договірних умов, відповідно «авторство» проекту договору належить одночасно обом сторонам); *конкурентний порядок*, у межах якого застосовуються два види спеціальних процедур: конкурс (тендер) та публічні торги (аукціон); *дозвільний порядок*, який вимагає для укладення договору одержання попереднього дозволу (або попереднього узгодження договірних умов) з боку відповідних органів чи осіб, які не є сторонами договору; порядок укладення договору *шляхом приєднання* до нього; *укладення договору за рішенням суду* тощо. Свої особливості притаманні порядку укладення договору, обов'язок укладення якого впливає з попереднього договору, або імперативних положень чинного законодавства, що наділяють відповідну особу статусом суб'єкта публічних зобов'язань.

У деяких випадках укладення договору може розпочинатися за однією процедурою (порядком укладення), а закінчитися іншою, за винятком випадків, коли чинне законодавство передбачає як обов'язковий для того чи іншого договору відповідний порядок укладення, чим виключає можливість застосування іншого.

Найбільш поширеним у господарському обороті порядком укладення договорів є проведення переговорів. На відміну від інших переддоговірних етапів (порядок проведення яких здебільшого докладно регламентовано чинним законодавством) сторони цілком вільні у визначенні правил ведення переговорів. Означені правила можуть встановлюватися сторонами як в усній формі, так і фіксуватися у переддоговірних угодах. Утім, зазначені угоди можуть стосуватися не тільки порядку ведення переговорів (строків, протягом яких мають бути розпочати (закінчені) переговори, конфіденційності інформації, одержаної під час переговорів та ін.), а й закріплювати проміжний результат, який досягнуто під час переговорів, сторонам яких не вдалося досягти кінцевої домовленості щодо всіх істотних умов. Згідно з чинним законодавством (ст. 182 ГК України) породжувати юридичні наслідки здатен тільки один вид переддоговірних угод — попередній договір. Виникає питання про значення інших видів переддоговірних «джентельменських» угод у процесі впорядкування договірних взаємовідносин учасників господарського обороту (стабілізації договірної дисципліни). Якщо такі угоди (котрі, до речі, мають відмінний від основного договору предмет) не є юридично зобов'язуючими для сторін, а спір, пов'язаний з порушенням процедури ведення переговорів, установленої в переддоговірній угоді, не може бути предметом судового розгляду, то яке значення має укладення таких угод?[1, 209-210]

Від загального порядку укладення господарського договору, передбачено ст. 181 ГК України, відрізняється конкурентний спосіб. У межах такого способу застосовуються два види спеціальних процедур укладення договорів: а) конкурс (тендер) та б) публічні торги (аукціон).

Зі змісту ч. 2 ст. 180 ГК України випливає, що порушення встановленого порядку укладення договорів має розглядатися підставою визнання їх

неукладеними. Утім, не слід позбавляти уваги те, що проведення конкурсу, публічних торгів (аукціону) може бути обов'язковим етапом під час укладення окремих видів договорів, а може мати добровільний (необов'язковий) характер. При цьому в контексті нормативно-правових актів, що регламентують порядок проведення конкурсу як обов'язкового етапу під час укладення того чи іншого виду господарського договору, його порушення безпосередньо пов'язується з дійсністю договору, а не з моментом укладення останнього.

Договірна діяльність учасників господарського обороту розпочинається з моделювання (структурування) майбутніх господарсько-договірних зв'язків, проведенням різного роду документальних перевірок, проходженням певних переддоговірних процедур, які під час укладення одних договорів мають добровільний характер, а інших — обов'язковий тощо.

Одним із перших питань, що виникає на етапі укладення господарських договорів, є визначення здатності кожного з майбутніх контрагентів до укладення певного договору на боці однієї з його сторін (яка надає або отримує рішуче виконання за договором). Укладення господарського договору з порушенням хоча б однією з його сторін господарської правосуб'єктності за ч. 2 ст. 207 ГК України визначається як можлива підстава визнання його недійсним

Також згідно зі ст. 181 ГК України є можливим укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів [2, 820]

Отже, можна зробити висновок, що укладення господарських договорів у спрощений спосіб можливо шляхом:

- обміну сторонами декількома документами (листи, факсограми, телеграмами, телефонограмами);
- підтвердження прийняття до виконання замовлень.

Як слушно підкреслюється у літературі, якщо договір укладається у спрощеній формі, слід враховувати, що у документах, якими обмінюються сторони, мають міститися всі істотні умови договору певного виду [3, 313].

Вищий арбітражний суд України у своєму роз'ясненні «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними» від 12.03.1999 р. № 02-5/111, визначає, що обмін листами, телеграмами, телетайпограмами, телефонограмами, радіограмами, підписаними стороною, яка їх надсилає, є дотриманням письмової форми [4].

Отже, у випадку укладення господарського договору шляхом обміну сторонами декількома документами, вони будуть у сукупності являти собою письмову форму договору, якщо їх зміст відповідає оферті та акцепту.

Укладання господарського договору шляхом підтвердження прийняття до виконання є більш невизначеним способом з правової точки зору. Труднощі застосування цього способу полягають у першу чергу у тому, що не є визначеним у законодавстві яким чином повинно здійснюватися підтвердження прийняття до виконання.

На нашу думку, сутність цього способу укладання господарського

договору полягає у тому, що одна сторона направляє іншій стороні пропозицію укласти договір, а інша сторона надає згоду на укладання договору шляхом вчинення дій відповідно до вказаних у пропозиції умов. Наприклад, одна сторона направляє іншій рахунок-фактуру на оплату робіт, зміст якого відповідає оферті, а інша сторона оплачує цей рахунок, тобто приймає до виконання. В той же час, таке трактування не є безспірним, оскільки ч.1 ст.181 ГК України вказує не на виконання, а на підтвердження прийняття до виконання.

Загалом професійно складений договір багато в чому визначає не тільки успіх угоди, але й відшкодування збитків у разі порушення його умов [5, 51].

Як же укласти “надійний” договір? Яким він повинен бути? Насамперед, такий договір:

- укладений в інтересах суб’єкта господарювання, який є ініціатором його укладання;
- не порушує чинного законодавства та локальних правових актів;
- юридично надійно захищає інтереси суб’єкта господарювання, який є ініціатором укладання договору, а обов’язки контрагента по договору забезпечені його відповідальністю;

- у договорі відсутні пункти, які можуть тлумачитись неоднозначно.

Наявність останніх у договорі становить загрозу всьому договору.

При укладанні договору слід дотримуватись таких основних правил:

- проект договору краще готувати самому ініціатору – суб’єкту господарювання, а не його контрагенту, тому що останній буде просто підганяти договір під свої інтереси;

- не слід підписувати договір, доки йому не надасть правову оцінку юрисконсульт або інша особа, яка надає правову допомогу, і не завізує його;

- формуючи умови договору, не можна допускати двозначності, нечіткості.

Укладаючи договір, слід звернути увагу на те, щоб у ньому була його назва (договір поставки, договір підряду та ін.), зазначені дата, місце підписання договору, найменування сторін, під яким вони зареєстровані у реєстрі державної реєстрації.

Необхідно також звернути увагу на назву посади, прізвища, ім’я, по батькові особи, що підписує договір, а також назву документа, з якого випливають її повноваження на підписання договору. Необхідно чітко уявляти хто перед вами, чи є в цієї особи, представника контрагента, право ставити свій підпис на той чи інший договір, укладати саме цей договір. При укладанні договору слід перевіряти також:

- чи є на довіреності підпис керівника контрагента та чи скріплений підпис печаткою;

- дату, коли довіреність видана і на який термін вона діє;

- обсяг повноважень особи, яка представляє інтереси контрагента.

Висновки. Під поняттям «порядок укладення договору» пропонуємо розуміти певну послідовність дій майбутніх сторін договору, виконання яких спрямовано на досягнення згоди щодо всіх істотних умов, та встановлені

чинним законодавством етапи (процедури), проходження яких є обов'язковою передумовою набуття ними чинності (вступу в юридичну силу).

Враховуючи те, що в сучасних умовах функціонують суб'єкти господарювання різних форм власності та організаційно-правових форм (приватні, державні, комунальні, фермерські, акціонерні, кооперативні та ін.), слід розробити положення про порядок укладання, зміни, припинення договорів.

Науковий керівник:
Андрійцьо Василь Дмитрович,
доктор юридичних наук, доцент кафедри міжнародного приватного
права, правосуддя та адвокатури Ужгородського національного
університету.

Список використаних джерел:

1. Мілаш В.С. Теоретико-правові засади господарсько-договірної діяльності // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого – 2010 - №1 – с.203-211

2. Серебрякова Ю. О. Особливості укладення господарських договорів у спрощеній спосіб / Ю. О. Серебрякова // Форум права. — 2010. — № 4. — С. 819-824 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10cjoucc.pdf>

3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін. ; за заг. ред. В. К. Мамутова. - К. : Юрінком Інтер, 2004. - 688 с.

4. Роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними» : від 12.03.1999 р., № 02-5/111 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_111800-99&c=1#Card

5. Мосейчук Р. Функції юридичної служби підприємства в процесі відшкодування шкоди / Р. Мосейчук // Право України. - 2004. - № 10. - С. 50-61.